

Biokoridory mají podporovat pohyb organismů krajinou zejména tam, kde je pro ně hůře průchodná.

Foto Pavel Mudra

Aktualizace vymezených skladebných částí ÚSES

Jaromír Kosejk, Jana Šmídová a Pavla Kůsová

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR zajišťuje aktualizaci vymezení skladebných částí ÚSES. První etapou byla aktualizace nadregionálních biocenter a směrového vedení os nadregionálních biokoridorů na území celé České republiky. V současné době je připraveno zadání pro druhou etapu aktualizace a revize vymezení ÚSES, ve které dojde k vymezení NR BK na skladebné části bez ochranné zóny a k aktualizaci a revizi vymezení místního a regionálního ÚSES na území CHKO.

První etapa – aktualizace NR ÚSES

V letech 2009–2010 zajišťovala AOPK ČR na základě pověření MŽP aktualizaci vymezení NR BK a směrového vedení os NR BK, kterou pro AOPK ČR prováděla na základě výběrového řízení Ekotoxa s.r.o. s využitím subdodavatelů – autorizovaných projektantů ÚSES¹, kteří aktualizovali vymezení NR ÚSES.

Jako problematická se ukázala rozdílná kvalita a nejednotnost vstupních údajů stávajícího vymezení NR ÚSES v různých ÚPD a ÚTP nadregionálního a regionálního ÚSES České republiky (BÍNOVÁ & CULEK 1996). Vymezení NR ÚSES podle ÚTP a regionálních biocenter z platných dokumentací a plánů k 30. 9. 2007 je zobrazeno v mapě ÚSES č. 45 v *Atlasu krajiny ČR* (MACKOVČIN *et al.* 2010).

Vymezení NR ÚSES v krajských ÚPD – ZÚR, územní plány velkých územních celků, se na území jednotlivých krajů velmi výrazně liší, největší rozdíly jsou však v územních plánech. Překvapující bylo zjištění, že vymezení ÚSES v ZÚR, ale i v dalších dokumentacích, nebylo zpravidla odborně oponováno. Často však dochází také k velmi rozdílnému vymezení jednotlivých skladebných částí NR

ÚSES v různých podkladech v rámci jednoho územního celku, kdy je NR ÚSES určen v daném území odlišně v ÚTP, územních plánech velkých územních celků, ZÚR, územních plánech či v rámci pozemkových úprav.

Aktualizace NR ÚSES by měla tyto odlišnosti do budoucna odstranit. Výstupy první etapy aktualizace NR ÚSES byly v několika kolech prezentovány, odborně oponentovány a upravovány. Vnitřní oponentura proběhla na regionálních pracovištích AOPK ČR – správách chráněných krajinných oblastí a krajských střediscích z hlediska místní znalosti jednotlivých lokalit a na ředitelství AOPK ČR, kde bylo provedeno zejména porovnání vymezení jednotlivých biocenter v rámci ČR a sjednocení výstupů. Vnější odborná oponentura se uskutečnila v rámci prezentací vymezení aktualizovaných NR BC jednotlivými autorizovanými projektanty na MŽP a při projednávání výstupů s krajskými úřady.

Jednání s krajskými úřady

AOPK ČR zaslala po dohodě s MŽP návrh aktualizovaného vymezení NR ÚSES k připomínkám všem KÚ, na příslušné odbory životního prostředí a územního plánování. Následně proběhlo na KÚ vypořádání připomínek a případné úpravy navrženého vymezení za účasti

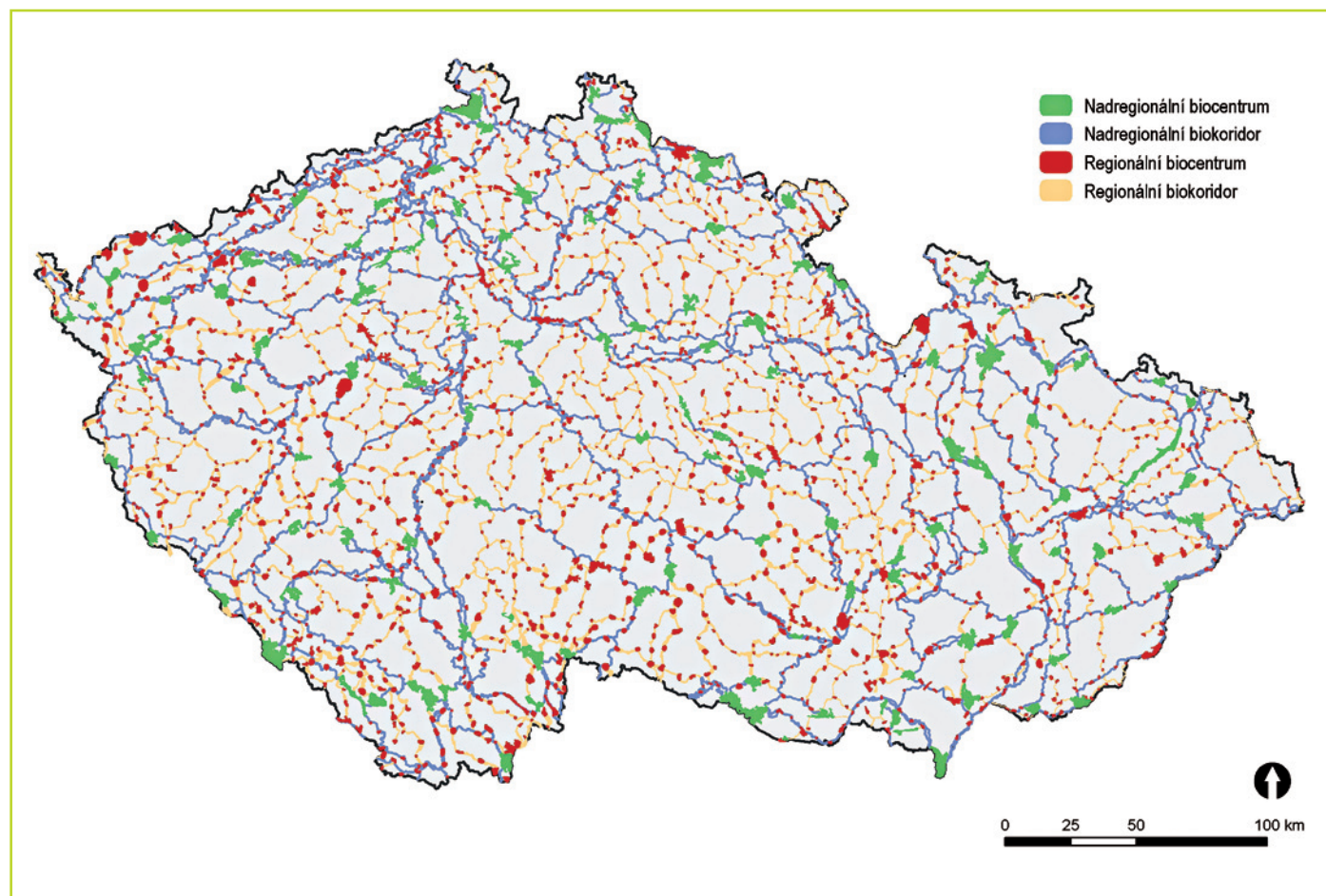
pracovníků regionálních pracovišť a ředitelství AOPK ČR, MŽP, autorizovaných projektantů ÚSES, kteří zpracovávali aktualizaci NR ÚSES, případně i dalších zainteresovaných osob. Smyslem schůzek bylo především nalezení souladu aktualizovaného vymezení se ZÚR. V některých případech (KÚ Plzeňského a Jihočeského kraje) schůzky nebyly nutné, neboť připomínky byly pouze drobné a vymezení bylo KÚ akceptováno. Velmi vstřícný a konstruktivní byl postoj KÚ Libereckého kraje, který po projednání předložených materiálů a jejich následné drobné konsensuální úpravě zařadil aktualizovanou vrstvu NR ÚSES do právě probíhajícího zpracování návrhu ZÚR. Na několika KÚ však dohoda o finální podobě vymezení NR ÚSES nebyla prozatím dosažena. V těchto případech se bude hledat shoda až při aktualizaci ZÚR.

Z jednání na krajských úřadech vyplynula řada poznatků. Překvapující je značně rozdílný přístup jednotlivých KÚ k plánování a vymezování ÚSES v ÚPD, který se někdy liší nejen od přístupu MŽP, ale i MMR. Jako příklad odlišného přístupu krajských úřadů lze uvést otázku existence stávajících sportovních areálů v NR BC (sjezdové tratě, golfová hřiště apod.). Některý KÚ toto funkční využití území v NR BC akceptoval, další

výslovně požadoval zachování lyžařského areálu v NR BC z důvodu zajištění odpovídající ochrany lokality a jiný striktně jakákoliv sportoviště v NR BC odmítal. V rámci sjednocení přístupu v celé České republice byly po diskusích s pracovníky dotčených ministerstev nakonec sportovní areály v NR BC ponechány (pokud neexistoval další důvod k jejich vyjmutí). Přestože se odlišný přístup projevoval i k předloženým materiálům (někdy se lišily připomínky a postoj jednotlivých odborů daného KÚ), lze projednávání hodnotit pozitivně. Intenzivní spolupráce bude probíhat s krajskými úřady i při aktualizaci NR BK.

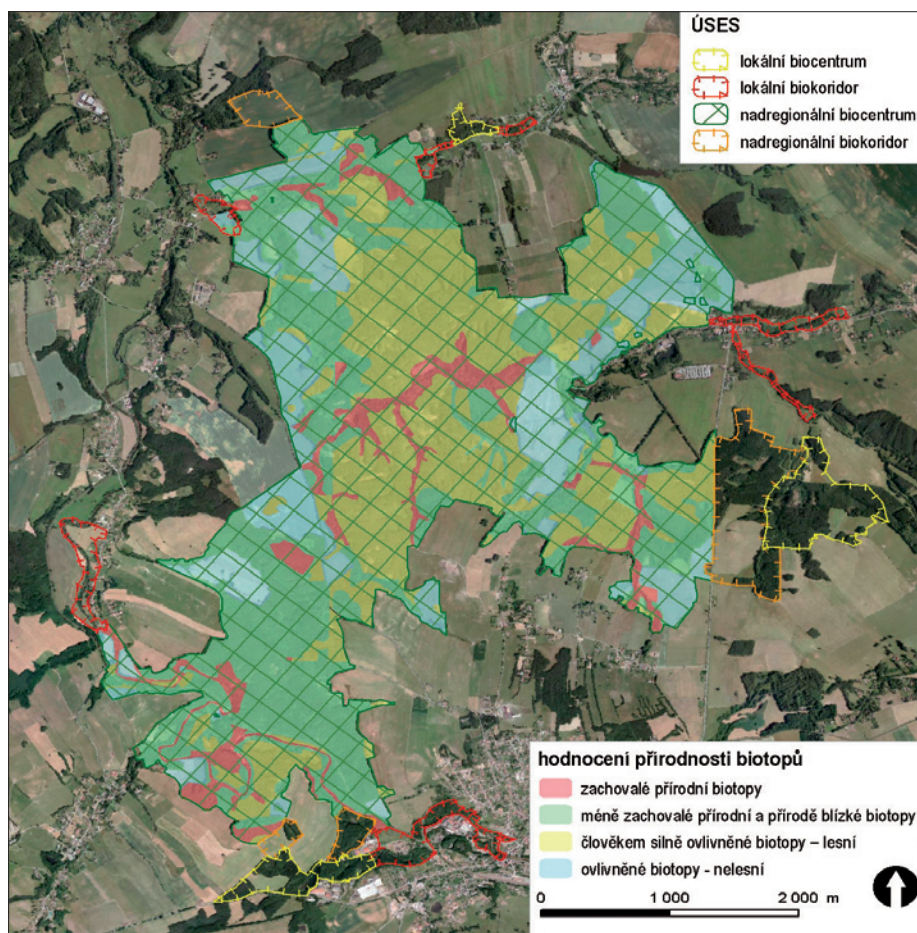
Vymezení nových NR BC a vypracování textové dokumentace

V rámci první etapy aktualizace NR ÚSES bylo revidováno všech 124 NR BC vymezených v ÚTP. Oproti tomuto stavu jsou vymezena v jednotlivých ZÚR čtyři „nová“ NR BC: Doupovský hřbet v Karlovarském kraji, Račův údolí v Olomouckém kraji, Sovinec v Moravskoslezském a Olomouckém kraji a Smrčina v Jihočeském kraji. V rámci dokončení aktualizace NR BC a sjednocení jejich vymezení AOPK ČR zajistila po dohodě s MŽP revizi vymezení a upřesnění hranic uvedených NR BC včetně

Nadregionální a regionální územní systém ekologické stability v České republice

Zdroj dat: © AOPK ČR (2011), R ÚSES – ÚTP (1996)

Nadregionální biocentrum NR BC 58 Poustecká obora s navazujícími skladebnými částmi ÚSES včetně hodnocení přítomnosti biotopů
Zdroj dat: © AOPK ČR (2009)

vypracování podrobné textové dokumentace (výjimkou je NR BC Smrčina, kde již byly tyto práce dostatečně provedeny předtím).

Bylo vypracováno detailní vymezení hranic biocenter s přesností na hranice parcel pozemků katastru nemovitostí, příp. prostorového rozdělení lesa. Součástí studií byla rovněž podrobná revize schváleného vymezení NR BC v ÚPD včetně popisu navrhovaných změn. Na základě mapování přírodních biotopů byla zpracována analýza přítomnosti přírodních a nepřírodních biotopů. Vymezení NR BC bylo provedeno v návaznosti na regionální i místní ÚSES podle stávající dokumentace ÚSES. Návrh hranice NR BC a aktuální stav přírody a krajiny byl ověřen v rámci terénních průzkumů včetně posouzení možných střetů a limitů využití území, identifikace rizik a návrhu péče. Textová část (pro každé jednotlivé NR BC) obsahuje vymezení území, přehled dosud zpracovaných dokumentací ÚSES, základní charakteristiky NR BC včetně odůvodnění vymezení biocentra jako nadregionálního, popisu provedených změn a problematických úseků, návrh vymezení jádrové zóny, nefunkční a částečně funkční části NR BC, analýzu aktuálního stavu přírody a krajiny, přehled a definici potenciálních ohrožení a ri-

zik a podrobný návrh managementu. Revizi zajišťoval autorizovaný projektant ÚSES a výstupy byly obdobně oponovány jako u dříve zpracovaných NR BC.

Ve vymezení NR BC Sovinec a některých přílehlajících NR BK v ZÚR Olomouckého a Moravskoslezského kraje byly zjištěny částečné odlišnosti. Po obdržení připomínek k návrhu vymezení od krajských úřadů proběhla za účasti pracovníků AOPK ČR, MŽP, obou KÚ a autorizovaného projektanta schůzka, na které byly dohodnuty úpravy vymezení NR BC i navazujících NR BK, které budou následně zapracovány do ZÚR.

Aktualizací chybějících skladebných částí ÚSES došlo k vytvoření kompletního podrobného koncepčního vymezení NR BC pro celé území České republiky, které je k dispozici na mapovém serveru AOPK ČR (MapoMat), <http://mapy.nature.cz>, a které je na základě pověření MŽP poskytováno ředitelstvím AOPK ČR jako územně analytický podklad.

Druhá etapa – aktualizace vymezení ÚSES

Tato etapa má zajistit kompletní revizi místního a regionálního ÚSES na území

chráněných krajinných oblastí. Součástí zadání je také revize a upřesnění plošného vymezení NR BK do skladebných částí bez ochranné zóny a zpracování metodiky vymezování ÚSES, která bude následně mimo jiné využita k získání metodiky jednotné a správné pro vymezení hranic skladebných částí ÚSES. Aktualizovaná data budou zpřístupněna jako koncepční vrstva v připravované aplikaci ÚSES (součást Informačního systému ochrany přírody), která bude sloužit ke shromažďování, správě a zobrazování dat všech úrovní ÚSES za celé území ČR. Vznikne tak jednotný, nepochybně kvalitní a aktuální podklad pro rozhodování o daném území, pro zásady územního rozvoje, územní plány či pozemkové úpravy a k realizaci nefunkčních skladebných částí ÚSES a posílení funkčnosti částečně funkčních skladebných částí ÚSES. Tento podklad nebude nutné po zapracování do územně plánovací dokumentace již dále upravovat a bude se pouze aktualizovat na základě rozvoje území. V současné době je připraven projekt druhé etapy aktualizace vymezení ÚSES a hledají se možnosti financování s předpokládanou realizací v příštích letech. Dílčí revize místního a regionálního ÚSES v CHKO probíhá v závislosti na objemu finančních prostředků kontinuálně, jde však jen o zlomek potřebného objemu prací. Týká se prioritních území, kde je plán ÚSES ve špatném stavu a zároveň se zpracovává či aktualizuje územní plán, do kterého je potřeba ÚSES zapracovat v odpovídající podobě, či o území, kde je třeba posílit funkčnost skladebných částí ÚSES a podklady pro realizaci nejsou dostatečné. V roce 2012 se zpracovávají prioritní území v šesti CHKO.

Metodika vymezování ÚSES

Zásadním výstupem druhé etapy aktualizace bude jednotná metodika pro vymezování všech hierarchických úrovní ÚSES. Základními podklady pro metodiku jsou stávající metodické postupy doplněné analýzou Odborná východiska pro metodiku vymezování ÚSES (KOLEKTIV AUTORŮ 2010) a zkušenostmi z praxe. Metodika bude zároveň zohledňovat princip zajištění průchodnosti krajiny pro volně žijící živočichy podle Vyhodnocení migrační propustnosti krajiny pro velké savce, návrh ochranných optimalizačních opatření (ANDĚL *et al.* 2010) a ochranu krajiny, stanovišť a populací před nadměrnou fragmentací. Materiál by zároveň měl ujednotit pojmosloví a tím vyřešit legislativní disproporci v prolínání jednotlivých úrovní ÚSES: vždy se musí jednat o komplexní systém a nelze vymezovat jednu vrstvu bez návaznosti na ostatní. Metodika bude také obsahovat jednotné označování skladebných částí ÚSES všech úrovní a před uvedením do praxe bude podrobně odborně oponována. Samozřejmostí je předpoklad spoluprá-

ce zhotovitelů metodiky – autorizovaných projektantů ÚSES s AOPK ČR, MŽP, MMR, ČKA, MZe, autorizovanými projektanty, akademiky a dalšími odborníky. Následně AOPK ČR zajistí vypracování kompletní metodiky k realizaci ÚSES.

Revize a aktualizace vymezení NR BK

Pro účely revize a aktualizace vymezení detailních skladebných částí ÚSES bude NR BK složen z plošně vymezených dílčích segmentů a z vložených biocenter² s přesností na hranice pozemků evidovaných v katastru nemovitostí, příp. z prostorového rozložení lesa, a bude mít definovány minimální prostorové a funkční parametry. Ochranná zóna u NR BK již nebude vymezována. Místo ochranné zóny bude provedeno vymezení biokoridoru stejným způsobem jako u místní a regionální hierarchické úrovně ÚSES ve větších funkčních a prostorových parametrech tak, aby byla naplněna ekologicko-stabilizační funkce a zároveň aby byly zahrnuty významné ekologické segmenty, které byly dosud součástí NR BK jen v rámci jeho ochranné zóny a podporovaly koridorový efekt NR BK.

Revize a aktualizace vymezení místního a regionálního ÚSES na území CHKO

S výjimkou území CHKO Šumava³ dojde ke kompletní revizi všech dosud zpracovaných vymezení skladebných částí ÚSES a textových dokumentací, které mnohdy nereflktují aktuální stav území či jsou nekvalitně zpracovány, k doplnění chybějícího vymezení skladebných částí a k vytvoření plánu ÚSES obsahujícího místní, regionální i nadregionální ÚSES. Jedná se zhruba o 40 % území všech CHKO.

Využití vymezení ÚSES

Výsledné vymezení NR BK a návrhy plánů ÚSES v CHKO budou poskytovány jako ÚAP, dále bude využito v územně plánovacích procesech, při přípravě projektů pro realizaci ÚSES, revitalizaci krajiny, při tvorbě lesních hospodářských plánů, lesních hospodářských osnov, aktualizací plánů péče zvláště chráněných území apod.

Kvalitní, přehledné a aktuální vymezení NR ÚSES a místního a regionálního ÚSES v CHKO bude rovněž sloužit k přípravě projektů pro realizaci nefunkčních nebo posílení funkčnosti částečně funkčních skladebných částí ÚSES tak, aby se zvýšila plocha ekologicky stabilních krajinných struktur, a tím došlo k posílení ekologické stability krajiny.

Díky tomu budou také účelněji využívány finanční prostředky na realizaci skladebných částí ÚSES, neboť budou mít k dispozici odborně správný podklad s vymezením na konkrétní pozemky, který bude poskytován i do územně analytických podkladů.

Postup prací aktualizace skladebných částí ÚSES

Základním podkladem pro revizi a aktualizaci ÚSES bude přepracovaná metodika vymezování. Dalšími závaznými podklady budou kromě aktualizované metodiky vymezování ÚSES dosud zpracované dokumentace ÚSES, které si zhotovitel zajistí a následně doloží jako doplňující materiál (např. generely, plány, revize vymezení ÚSES), dále zrealizované či probíhající pozemkové úpravy, ÚPD krajů i obcí (ZÚR, územní plány velkých územních celků, územní plány), územní rozhodnutí v místech, kde není dosud platný územní plán a bylo zde vydáno územní rozhodnutí týkající se ÚSES. Mezi další podklady patří vypracovaná Aktualizace NR ÚSES (EKOTOXA 2010) a R a NR ÚTP (BÍNOVÁ & CULEK 1996). Pro revizi místního a regionálního ÚSES v CHKO budou dalším podkladem koncepční vrstvy ÚSES, které mají k dispozici správy CHKO, ale které nejsou zapracovány ve schválených ÚPD. Při revizi místního a regionálního ÚSES bude rovněž prověřena a zajištěna provázanost skladebných částí ÚSES na hranicích území CHKO s okolními administrativními jednotkami. Při zpracování aktualizace NR BK budou do stávající sítě ÚSES v ojedinělých a odůvodněných případech zahrnuta kritická místa (ANDEĚL *et al.* 2010, STORCH *et al.* 2012), která byla zmapována v rámci migračních koridorů a která vymezují existující střet s významnými migračními bariérami.

Revize podkladových dokumentací ÚSES

Zásadním krokem při vymezení skladeb-

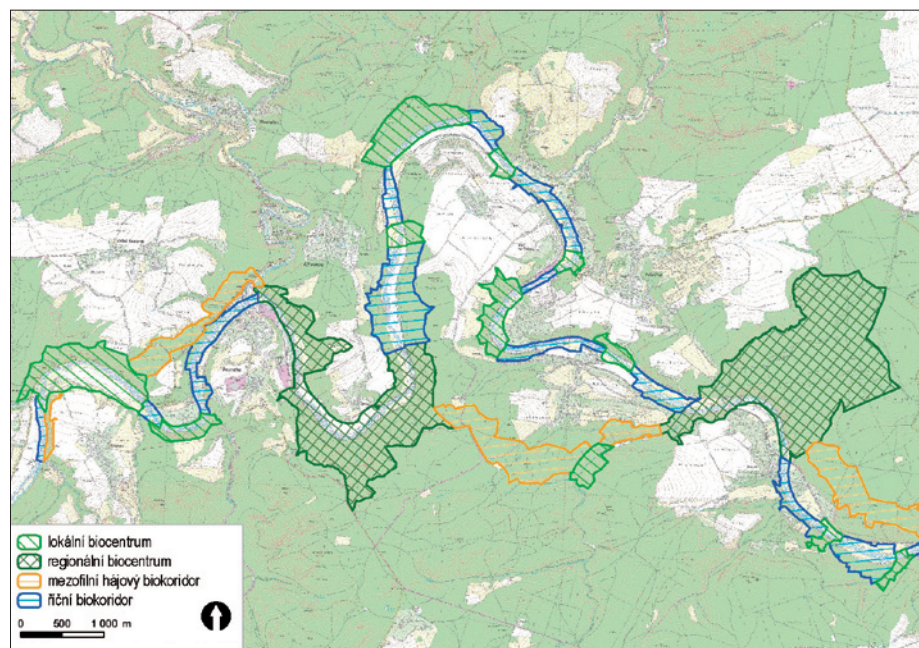
ných částí ÚSES je zajištění a vyhodnocení vymezení ÚSES ve všech dosud zpracovaných podkladech. Součástí studií bude přehled zpracovaných dokumentací ÚSES v zájmovém území se stručným komentářem a doložení podkladů tak, aby pro každou skladebnou část byla k dispozici informace o jejím aktuálně schváleném vymezení v platné ÚPD. U revidovaného vymezení budou odborně zdůvodněny všechny změny oproti platnému vymezení v ÚPD obce či kraje tak, aby bylo možné následně projednat změny vymezení s příslušnými orgány ochrany přírody a územního plánování obcí a krajů a bylo možné zahájit práce na přípravě projektů pro realizaci konkrétních nefunkčních skladebných částí ÚSES či posílení funkčnosti částečně funkčních skladebných částí ÚSES.

Terénní šetření a fotodokumentace

Během studie budou prováděny terénní průzkumy za účelem prověření aktuálního stavu daného území, jeho souladu s potenciálními ekosystémy, identifikace a ověření rizik včetně návrhu managementu a samotného prověření návrhu vymezení hranic. V rámci terénních šetření bude pořízena podrobná fotodokumentace. Základní metodikou pro terénní průzkumy je metodika mapování biotopů.

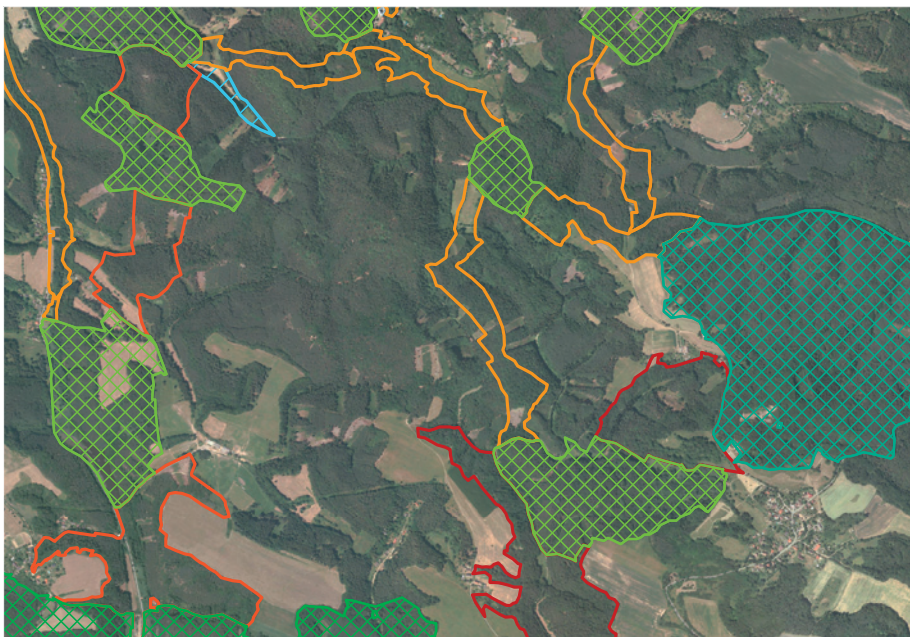
Digitalizace hranic skladebných částí ÚSES podle mapových podkladů

Hranice všech skladebných částí ÚSES budou vymezovány přednostně mimo stávající střety zájmů, resp. rozvojové plochy prioritně v detailu na hranice pozemků. Pokud

Nadregionální biokoridor NR BK 55 v detailu skladebných částí. Biokoridor je složen z plošně vymezených dílčích segmentů biokoridoru a vložených biocenter s přesností na hranice parcel.

Zdroj dat: © AOPK ČR (2010)

Plán ÚSES v CHKO Kokořínsko

Zdroj dat: © AOPK ČR (2009)

takové vymezení nebude možné, zvolí se řešení, která umožní minimalizovat případné střety. V lesním porostu bude účelné využívat hranice lesních oddělení, jednotlivých porostů a porostních skupin, příp. stabilizované lesní cesty a průseky. V případech, kdy nebude možné či vhodné využít parcelního členění (např. velké parcely), budou hranice skladebných částí ÚSES určeny na základě existujících přirozených či antropogenních terénních hranic v krajině (např. vodní tok, hrana svahu, liniová zeleň, mez, komunikace) a hranic odlišného způsobu využití pozemků (lesní okraj, rozhraní louka – pole). V těchto případech budou pro upřesnění průběhu hranic skladebných částí ÚSES využita data z terénního šetření a ortofotomapy, základní mapa (ZM) 1 : 10 000 (ZABAGED) či další doplňující mapové podklady.

Vektorová vrstva

Grafické vymezení jednotlivých skladebných částí ÚSES bude zpracováno digitálně v prostředí ESRI ArcGIS ve formátu *.shp včetně atributové tabulky. Výstupem bude bezešvá vektorová vrstva respektující všechny topologické zásady a pravidla.

Grafický výstup – plán ÚSES

Vymezení a digitalizace jednotlivých skladebných částí ÚSES bude provedena detailně v měřítku 1 : 2 000, plán ÚSES v měřítku 1 : 5 000. Mapovým podkladem bude ZM 1 : 10 000 (ZABAGED), popř. ortofotomapa doplněná vrstevnicovým modelem terénu. Mapa bude mimo jiné obsahovat popis jednotlivých skladebných částí ÚSES, které budou graficky i barevně rozlišeny. Rozlišeny budou také funkční a nefunkční skladebné části. Plán ÚSES bude vždy vyhotoven jak v digitální podobě ve formátu *.pdf a současně jako projekt v prostředí ArcGIS ve formátu *.mxd, tak i v barevné tištěné podobě.

Textová zpráva

Doprovodná textová zpráva bude obsahovat vymezení území, přehled dosud zpracovaných dokumentací ÚSES, realizované či probíhající pozemkové úpravy, analýzu vymezeného ÚSES v ÚPD. Dále v ní budou podrobně uvedeny základní charakteristiky revidovaných i nově vymezených skladebných částí všech úrovní ÚSES včetně popisu provedených změn, problematických úseků

a nefunkčních a částečně funkčních skladebných částí ÚSES, které by měly být v další fázi přednostně připraveny k realizaci. Textová zpráva bude vyhotovena pro každý jednotlivý BK, u místního a regionálního ÚSES bude zpracována vždy za území CHKO. U NR BK bude obsahovat mj. analýzu aktuálního stavu krajiny, jeho soulad s potenciálními ekosystémy, stručný přehled a definice potenciálních ohrožení a rizik (začlenění výstupů z územních plánů, ZÚR), návrh managementu apod.

Harmonogram prací bude záležet na termínech aktualizací ZÚR jednotlivých KÚ tak, aby mohlo být revidované koncepční vymezení ÚSES do těchto aktualizací postupně zapracováno. V případě revize vymezení ÚSES v CHKO bude zohledněn také stav současných dokumentací ÚSES a postup zpracování územních plánů na území CHKO.

Odborná oponentura

Obdobně jako u první etapy bude návrh aktualizovaného vymezení řešených skladebných částí vypracovaný autorizovanými projektanty ÚSES podroben několika koly vnitřní i vnější odborné oponentury.

Závěr

V minulosti se občas podařilo některým osvěcovaným projektantům či úředníkům při hodnocení, vymezování a realizaci ÚSES učinit řadu pozitivních rozhodnutí, za něž vděčíme jejich zdravému rozumu. Po dlouhou dobu však chyběla jasná koncepce a vůle k výraznějšímu rozvoji ÚSES, jejichž absence vedla k jakémusi „bezvládní“ a přešlapování na místě. Současná aktualizace NR ÚSES, místního a regionálního ÚSES v CHKO, realizační projekty, příprava nové aplikace ÚSES, metodik vymezování a realizace ÚSES představuje v poslední době přes všechny nejistoty, komplikace a problémy milové kroky kupředu. K výročí 20 let platnosti ZOPK existuje reálná naděje, že ÚSES se po mnoha letech znovu ubírá správným směrem. Věříme, že bude nejen na papíře, ale i v reálné krajině výrazně přispívat ke zvyšování ekologické stability krajiny a naplní tak všechny své deklarované funkce. Zaslouží si to.

Recenzovala Ludmila Bínová

Poznámky

1. Autorizace České komory architektů: ÚSES: projektant územních systémů ekologické stability (A.3.1).
2. Nevyjasněno zůstává vymezování vložených biocenter do NR BK (bez čehož není možné NR BK v navrhované podobě správně vymezit), neboť podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, jsou mimo velkoplošná zvláště chráněná území a vojenské újezdy k vymezení a hodnocení regionálního ÚSES kompetentní KÚ, k místnímu ÚSES pak obce s rozšířenou působností.
3. CHKO Šumava patří kompetenčně ke Správě národního parku a chráněné krajinné oblasti Šumava. Místní a regionální ÚSES je zde již dostatečně zpracován.